

INFORMACJA
O ŚRODOWISKU
W MIEŚCIE
DĄBROWA GÓRNICZA

WYDZIAŁ EKOLOGII I ROLNICTWA

2007

Dąbrowa Górnicza położona jest we wschodniej części Wyżyny Śląskiej, na obrzeżu Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Wysokości względne wahają się tu w granicach od 259 m n.p.m. do 376,8 m n.p.m.. Administracyjnie Dąbrowa Górnicza wchodzi w skład województwa śląskiego i posiada status miasta na prawach powiatu.

Dąbrowa Górnicza jest różnorodnym i bardzo kontrastowym miastem. Nie ulega wątpliwości, że dominującą i określającą rolę dla Dąbrowy Górniczej wyznacza jej funkcja przemysłowa, charakter miasta kształtowany jest przede wszystkim przez przemysł w tym głównie duże zakłady produkcyjne. Tym bardziej zaskakujące jest liczne występowanie ciekawych przyrodniczo miejsc, oraz kompleksów przyrodniczo – krajobrazowych.

Program Ochrony Środowiska, Plan Gospodarki Odpadami

W celu realizacji obowiązków wynikających z ustaw *Prawo ochrony środowiska* oraz *o odpadach* Gmina już w roku 2004 opracowała ***Program Ochrony Środowiska wraz z Planem Gospodarki Odpadami dla gminy Dąbrowa Górnicza na lata 2004 – 2008***. Głównym założeniem *Programu wraz z Planem* jest zapewnienie harmonijnego rozwoju gminy przy uwzględnieniu celów i priorytetów ekologicznych. Wszystkie zadania ujęte w obu dokumentach są ściśle powiązane z zadaniami ujętymi w *Wieloletnim Planie Inwestycyjnym dla miasta Dąbrowa Górnicza*.

Program obejmuje problemy środowiskowe w zakresie: emisji zanieczyszczeń do powietrza z terenu miasta, gospodarki odpadami, gospodarki wodno-ściekowej, zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych, hałasu komunikacyjnego i przemysłowego ponadto określa zadania konieczne do realizacji wyznaczonych celów ekologicznych wraz ze wskazaniem środków niezbędnych do ich osiągnięcia.

Powietrze atmosferyczne

Procesy spalania paliw, procesy przemysłowe (głównie hutniczy i koksowniczy) oraz transport drogowy są głównymi źródłami emisji większości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza oraz decydują o stanie jego zanieczyszczenia.

Źródła zanieczyszczeń w mieście można podzielić na tzw.: punktowe - są to głównie emisje przemysłowe, powstające w trakcie procesów technologicznych, obszarowe – są to głównie emisje ze spalania paliw na cele ciepłownicze w lokalnych oraz indywidualnych kotłowniach, liniowe, – czyli głównie transport drogowy i kolejowy.

Najszerzy zasięg oddziaływania mają emisje ze źródeł punktowych, bowiem na terenie gminy znajduje się aż 13 zakładów uznanych za szczególnie uciążliwe dla powietrza. Wśród nich znajduje się Mittal Steel Poland, EC Nowa, Koksownia „Przyjaźń”, Saint Gobain Glass, Sarpi Dąbrowa Górnicza, Huta Bankowa.

Ocena jakości powietrza i obserwacja zmian dokonywana jest w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, który jest systemem pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku (art. 25 ust.2 ustawy z dnia 27.04.2001r. Prawo Ochrony Środowiska (Dz.U. 2006 Nr 129, poz. 902 z późn. zm)). W ocenie jakości powietrza wykorzystywany jest model matematyczny i informacje uzyskane w ramach prowadzonej inwentaryzacji emisji.

Państwowy Monitoring Środowiska, z mocy ustawy koordynowany jest przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska: sieci krajowe przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, sieci lokalne przez Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska w uzgodnieniu z Głównym Inspektorem Ochrony Środowiska.

Oceny jakości powietrza dokonuje się w strefach. Strefę stanowi: aglomeracja o liczbie mieszkańców większej niż 250 tysięcy, a także obszar powiatu niewchodzący w skład aglomeracji, jeżeli liczba mieszkańców wynosi więcej niż 250 tys. Dla potrzeb oceny, zgodnie z art. 87 ustawy jw. wydzielono w woj. śląskim 18 stref oraz 3 aglomeracje: Dąbrowa Górnicza należy do Aglomeracji Górnośląskiej. Rocznej oceny jakości powietrza dokonuje Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w oparciu o uzyskane wyniki badań w ramach prowadzonego systemu monitoringu powietrza.

W sytuacji, gdy w ramach monitoringu Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska stwierdzi wystąpienie w danej strefie przekroczenia dopuszczalnego poziomu, powiększonego o margines tolerancji, choćby jednej substancji, wówczas wojewoda określa dla danej strefy program ochrony powietrza w formie rozporządzenia po uprzednim zaopiniowaniu przez właściwego starostę.

W 2004 roku Wojewoda Śląski określił program ochrony powietrza dla strefy p/n Aglomeracja Górnośląska Rozporządzeniem Nr 17/2004 (Dz. Urz. Woj. Śl. Nr 23, poz. 793). W załączniku nr 1 do powyższego rozporządzenia wyszczególnione zostały podstawowe kierunki działań zmierzających do przywracania poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Natomiast w załączniku nr 2 do w/w rozporządzenia określone zostały priorytetowe działania naprawcze do przywracania poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 w strefie wraz z terminami realizacji, kosztami i źródłami finansowania poszczególnych zadań.

Zgodnie z wynikami „Czwartej rocznej oceny jakości powietrza w województwie śląskim” w roku 2006, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska zakwalifikował aglomerację górnośląską jako strefę mającą klasę C ze względu na klasę zanieczyszczenia PM10. W związku, z czym wymagana jest dalsza realizacja programu ochrony powietrza określonego przez wojewodę w 2004 roku.

W mieście prowadzony jest stały monitoring powietrza w ramach systemu monitoringu powietrza, który daje możliwość śledzenia stopnia zanieczyszczenia atmosfery i podejmowania stosownych działań.

Od października 2004 roku w Dąbrowie Górniczej badanie jakości powietrza prowadzone jest w oparciu o wyniki automatycznej stacji pomiarowej nr 12.007 zlokalizowanej przy ul. 1000-lecia 25A. Stacja zlokalizowana jest w południowo-zachodniej części miasta Dąbrowa Górnicza w dzielnicy Gołonóg na terenie Przedszkola.

Stacja wchodzi w skład krajowej sieci monitoringu powietrza, celem pomiarowym stacji jest ocena narażenia populacji (ochrona zdrowia).

Stacja prowadzi pomiary następujących parametrów:

- zanieczyszczeń powietrza: dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, tlenki azotu, tlenek węgla, ozon, benzen, toluen, ksylen, M-P-ksylen, pył zawieszony PM10.
- meteorologicznie: kierunek wiatru, prędkość wiatru, temperatura powietrza, wilgotność względna, promieniowanie całkowite, promieniowanie UV, ciśnienie atmosferyczne, opad atmosferyczny.

Wyniki monitoringu powietrza są na bieżąco przekazywane społeczeństwu m.in. za pomocą Internetu na stronie (www.katowice.pios.gov.pl). zakładka Śląski Monitoring Powietrza Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Katowicach.

Władze miasta wraz z przedsiębiorcami działającymi na jego terenie realizują zadania zmierzające do poprawy stanu sanitarnego powietrza głównie skupiając się na zmniejszeniu emisji: pyłów, tlenku węgla, dwutlenku siarki, tlenku azotu.

Gmina realizuje liczne zadania inwestycyjne, które mają na celu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza. Do najważniejszych przedsięwzięć, które Gmina podjęła w tym temacie należy objęcie wybranych placówek użyteczności publicznej oraz placówek oświatowych pracami termomodernizacyjnymi wraz z wymianą dotychczasowych systemów ogrzewania na proekologiczne. W latach 2004-2006 termomodernizacją objętych zostało dziewięć placówek oświatowych tj. budynki: „Szttygarka”, Zespołu Szkół Nr 3, TZN budynek B, SP Nr 27, SP Nr 3, Zespołu Szkół Nr 2, Zespołu Szkół Nr 1, SP Nr 17, SP Nr 12 ponadto budynki Ochotniczych Straży Pożarnych Łazy Będowskie, Będów, Łęka, Strzemieszyce, Tucznawa, Kuźniczka Nowa, Ujejsce, Ząbkowice, budynek biurowo-socjalny przy stadionie Unia Ząbkowice, budynek świetlicy środowiskowej w dzielnicy Rudy)

Dodatkowo w celu **zmniejszenia tzw.: „niskiej emisji”** z palenisk domowych opalanych węglem władze miasta od 1998 roku udzielają dotacji właścicielom budynków mieszkalnych, którzy modernizują system ogrzewania mieszkań na proekologiczny. Fundusze na wspomniane dotacje pochodzą ze środków Gminnego lub Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Gospodarka odpadami na terenie gminy Dąbrowa Górnicza

Odpady komunalne związane z działalnością bytowo-gospodarczą człowieka wytwarzane są przez gospodarstwa domowe oraz obiekty infrastruktury (handel, usługi, rzemiosło, placówki oświatowo-kulturalne, targowiska). Skład odpadów komunalnych powstających w gospodarstwach domowych jest zróżnicowany w zależności od rodzaju zabudowy i sposobu ogrzewania mieszkań.

W zakresie gospodarki odpadami miasto realizuje zadania w ramach *Systemu gospodarki odpadami komunalnymi w Dąbrowie Górniczej*. Jest on zgodny z opracowanym w 2004 roku „Planem gospodarki odpadami”, który stanowi część integralną „Programu Ochrony Środowiska” i został opracowany w trybie i na zasadach określonych w przepisach o ochronie środowiska. System jest kompleksowy i obejmuje wszystkie aspekty gospodarki odpadami, tj.:

- **wywóz odpadów komunalnych**, który prowadzony jest w zależności od typu zabudowy. Odbiór i transport odpadów komunalnych prowadzony przez

przedsiębiorców posiadających stosowne zezwolenia wydane przez Prezydenta Miasta w trybie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz w trybie ustawy o odpadach;

- **selektywną zbiórkę odpadów komunalnych**, która prowadzona jest przez gminę od listopada 2004 roku i obejmuje zarówno tereny zabudowy wysokiej, jak również tereny zabudowy niskiej. W zabudowie wysokiej tj. wielorodzinnej ustawione zostały zestawy kontenerów w 105 różnych punktach w mieście. W skład zestawu wchodzi dwa pojemniki, jeden typu igło w kolorze zielonym, przeznaczony do gromadzenia szkła oraz drugi typu siatkowego przeznaczony do gromadzenia tworzyw sztucznych. Natomiast w zabudowie jednorodzinnej tzw. niskiej, selektywna zbiórka realizowana jest przy wykorzystaniu metody workowej. Polega ona na tym, że mieszkańcy otrzymują zestaw 4 worków odpowiednio dobranych kolorystycznie: zielony – szkło, żółty – plastik, czerwony – metal, niebieski – makulatura;
- **zbiórkę odpadów niebezpiecznych**, którą gmina rozpoczęła w 2006 roku. Prowadzona jest, przy wykorzystaniu tzw. mobilnego systemu zbiórki odpadów niebezpiecznych. Jest to metoda, która polega na obwoźnym sposobie zbierania odpadów niebezpiecznych przy wykorzystaniu pojazdu przystosowanego do zbierania tego rodzaju odpadów w sposób selektywny. Pojazd ten jest wyposażony w specjalne pojemniki, które posiadają certyfikat ADR.
Cała metoda polega na tym, że pojazd w wyznaczonych miejscach postoju odbiera od mieszkańców przyniesione przez nich odpady niebezpieczne. W ramach prowadzonej zbiórki mieszkańcy mogą oddawać następujące odpady niebezpieczne: opakowania po lekach, przeterminowane leki, opakowania po detergentach, opakowania po substancjach chemicznych, baterie oraz drobny sprzęt elektryczny i elektroniczny, szkło z lamp kineskopowych i inne szkło aktywne, świetlówki, lampy rtęciowe, zużyte akumulatory. Ponadto planowana jest budowa Gminnych Punktów Zbierania Odpadów Niebezpiecznych.

Systemowe porządkowanie gospodarki odpadami komunalnymi w mieście odbywa się dzięki funkcjonowaniu na terenie gminy obiektów przystosowanych do przyjmowania odpadów komunalnych: Składowisko Odpadów Komunalnych Lipówka I, Zakład Przetwarzania Odpadów Komunalnych Lipówka II oraz do Spalarnia odpadów niebezpiecznych SARPI Dąbrowa Górnicza sp. z o. o.

Składowisko Odpadów Komunalnych Lipówka I funkcjonuje od 1992 roku. Jest to obiekt w formie niecki o pow. 4, 65 ha uszczelnionej asfaltobetonem. Pod uszczelnionym dnem niecki wykonano drenaż ujmujący wody gruntowe, odprowadzane grawitacyjnie do zbiornika wód drenażowych. Odcieki z dna niecki ujmowane są systemem rur drenarskich i odprowadzane do dwukomorowego zbiornika retencyjnego. Następnie wywożone są wozami asenizacyjnymi na GOŚ w Strzemieszycach.

Składowane odpady są zagęszczane kompaktorem i przesypywane warstwą inertną. Na składowisku wykonano I poziom odgazowania składający się z 23 studni o głębokości ok. 10 m. Studnie połączono drenażem poziomym z rur pełnych HDPE. Układ zamyka kolektor dosyłowy wyprowadzający biogaz poza czasę składowiska. Obecnie prowadzone są prace z usytuowaniem odwadniacza oraz posadowieniem stacji przerobu biogazu.

Składowisko wyposażone jest w wagę elektroniczną i brodzik dezynfekcyjny.

Zgodnie z założeniami projektowymi eksploatacja miała zostać zakończona w 2006 roku. Z uwagi na to, że na dzień dzisiejszy omawiane składowisko wypełnione jest w 70% władze miasta podjęły działania mające na celu przedłużenie jego żywotności do 2009 roku. Głównymi założeniami jest ścisła współpraca Lipówki I z Miejskim Zakładem Przetwarzania Odpadów Komunalnych Lipówka II.

Z kolei Zakład budżetowy Lipówka II został uruchomiony w maju 2005 roku. Technologia zastosowana w zakładzie pozwala na mechaniczne segregowanie odpadów na trzy kategorie: mineralne (kierowane na składowisko), organiczne (przeznaczone do kompostowania) oraz pozostałe, z których wydzielone są surowce wtórne.

Zakład wyposażony został w następujące instalacje do odzysku:

- sortownie odpadów, w której prowadzona jest mechaniczna i manualna segregacja odpadów komunalnych,
- instalację do demontażu odpadów wielkogabarytowych,
- kompostownię odpadów zielonych i innych ulegających biodegradacji,
- składowisko odpadów innych niż niebezpieczne.

Założono, że nowe składowisko przy Lipówce II będzie można eksploatować przez 25 lat, może ono rocznie przyjmować 40 tys. ton odpadów komunalnych.

Na terenie gminy znajduje się także zakład do termicznego przekształcania odpadów SARPI Dąbrowa Górnicza sp. z o. o. Został on wyposażony w nowoczesną instalację do termicznego przekształcania odpadów przemysłowych, w tym niebezpiecznych zawierających związki chloru, siarki i metali ciężkich, dzięki efektywnemu systemowi oczyszczania gazów odlotowych. W spalarni można unieszkodliwiać 742 rodzaje odpadów, w tym odpady lakiernicze, odpady z tworzyw sztucznych (w tym PCV), odpady węgl- i ropopochodne, środki ochrony roślin, rozpuszczalniki, farby i lakiery, odpady olejowe. Poprzez zastosowanie instalacji termicznego przekształcania spalanie odbywa się bez szkody dla środowiska naturalnego.

Składowiska odpadów przemysłowych.

Na terenie gminy Dąbrowa Górnicza są zlokalizowane dwa składowiska odpadów przemysłowych:

1. Składowisko przy Mittal Steel Poland S.A. eksploatowane od 1985r. o powierzchni 45 ha. W wyniku wtórnych przekształceń w zagospodarowaniu terenu na obszarze o pow. 17,7 ha zbudowano linię przerobu żużla oraz zbiorniki szlamu, nominalna powierzchnia składowiska wynosi 27,7 ha, Składowanie odbywa się w sektorze wschodnim o pow. 11,77 ha. Pozostały teren o pow. 15,93 jest przeznaczony do zamknięcia i rekultywacji.
2. Zakłady Koksownicze "Przyjaźń" posiadają składowisko odpadów zlokalizowane w północno-wschodniej części zakładu o pow. całkowitej 6,6 ha:
  - składowisko odpadów niebezpiecznych - obiekt podziemny o kształcie owalnej, uszczelnionej niecki o pow. 3,5 ha i kubaturze ok. 230 tys m³. Jest wyposażone w system pompowo-drenażowy odprowadzający odcieki do zakładowej oczyszczalni ścieków. Dotychczas w niecce składowiska zdeponowano selektywnie: szlam wapienny, osady ściekowe, popioły ze spalarni odpadów "SARPI", odpady azbestowe.
  - składowisko materiałów pozyskiwanych o pow. ok. 1 ha i kubaturze ok. 10 tys m³ służy do deponowania niepełnowartościowych materiałów budowlanych, krzemionkowych i szamotowych oraz gruzu budowlanego powstającego w czasie remontów baterii koksowniczych i innych obiektów.

Bilans gospodarki odpadami dla miasta w ostatnich latach:

- w latach 2003-2005 wzrosła ilość odpadów komunalnych z 37 779,64 Mg do 50 136,29 Mg. Natomiast w 2006 roku ilość odpadów komunalnych zmniejszyła się do 37 970,17 Mg. Jest to prawdopodobnie spowodowane faktem, że 100% mieszkańców miasta jest objętych systemem selektywnej zbiórki odpadów. Średni

wskaźnik zebranych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2005 roku wyniósł 390 kg/rok natomiast już 2006 wynosił 350 kg/rok;

- ❑ wzrosła ilość odbieranych odpadów remontowych i wielkogabarytowych z 4 800 Mg w 2003 roku do 7 600 Mg w 2005 roku. Zbiórka odpadów wielkogabarytowych organizowana jest kompleksowo raz w roku, w oparciu o harmonogram odbioru obejmujący teren całego miasta;
- ❑ bilans odpadów opakowaniowych – w 2005 roku zebrano następujące ilości odpadów – makulatura 92,36 Mg, szkło 479,26 Mg, tworzywa 125,09 Mg, metal 15,68 Mg. Dla porównania w 2006 roku zebrano: makulatura 149,65 Mg, szkło 607,65 Mg, tworzywa 387,87 Mg, metal 45,9 Mg. Całość zebranych odpadów poddano odzyskowi i recyklingowi;
- ❑ bilans odpadów niebezpiecznych – ilość odpadów niebezpiecznych wzrosła z 12 962,65 Mg w 2003 roku do 23 789,34 Mg w 2005 roku.

Jak wynika z powyższego miasto prowadzi docelowe, systemowe rozwiązania w gospodarce odpadami w mieście, które powinny zapewnić dostosowanie do standardów technologicznych i ekologicznych obowiązujących w Unii Europejskiej oraz zapewnić mieszkańcom właściwy poziom usług oraz bezpieczeństwo ekologiczne.

Przyroda

Organy administracji publicznej są zobowiązane ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U.91.99.1079 z późn. zm.) do dbałości o przyrodę poprzez zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla jej ochrony. Zgodnie z art. 2 omawianej ustawy, ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody w tym dziko występujących, objętych ochroną gatunkową, zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów. W myśl art. 44 rada gminy w drodze uchwały może ustanowić pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytek ekologiczny lub zespół przyrodniczo-krajobrazowy wtedy, gdy wojewoda nie ustanowi żadnej z tych form ochrony w drodze rozporządzenia. Władze miasta Dąbrowy Górniczej wykorzystując instrumenty prawne, w jakie wyposażyła je cytowana ustawa objęły ochroną cenne obiekty przyrodnicze występujące na terenie gminy.

I. Obiekty przyrodnicze, które zostały objęte ochroną prawną

1. za pomniki przyrody zostały uznane:

- lipy drobnolistne rosnące w dzielnicy Bugaj, przy ul. Jałowcowej 15 (2 szt.) - *uznana orzeczeniem Nr 00050 PWRN w Katowicach z 30 czerwca 1954 roku;*
- lipy drobnolistne rosnące w Kuźniczce Nowej, nad Białą Przemszą, przy drodze do Łaz (2 szt.) – *uznana orzeczeniem Nr 00143 PWRN w Katowicach z dnia 23 października 1958 roku;*
- jesion wyniosły, rosnący w dzielnicy Łosień, przy ul. Łaskowej – *uznane uchwałą Nr XXVIII/203/95 z dnia 29 listopada 1995 roku Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej;*
- dąb szypułkowy nazwany „Dębem Wolności”, drzewo rosnące przy ul. Górniczej – *uznane uchwałą Nr XXX/572/04 z dnia 25 sierpnia 2004 roku Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej;*

- dwa buki zwyczajne rosnące w rejonie ul. Podbuczyny – uznane uchwałą Nr XXX/573/04 z dnia 25 sierpnia 2004 roku Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej;
- Wywierzyska w Strzemieszycach Wielkich – uznane uchwałą Rady Miejskiej Nr XXV/316/96 z dnia 22 maja 1996 roku,

Obszar źródliskowy o powierzchni 1,3 ha. Źródła te niosą czystą i cenną wodę wapniowo-magnezową. Spośród najważniejszych elementów fauny, stwierdzonych w źródłisku wymienić należy: wirki - wypławek kątogłowy; mięczaki - źródlarka karpacka; skorupiaki - kielż zdrojowy; ryby - pstrąg potokowy, który ma tam naturalne tarlisko.

Rys. 1. Drzewa pomnikowe w rejonie Podbuczyny - Ujejsce

2. Park Krajobrazowy

- "Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego" – objęty ochroną Zarządzeniem Wojewody Śląskiego Nr 76/05 z dnia 16 marca 2005 roku.

Na obszarze Dąbrowy Górniczej Parki zajmują niewielką powierzchnię, około 400 ha, i jest to część wyodrębnionego Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Otulina natomiast, stanowiąca jednocześnie obszar chronionego krajobrazu, obejmuje znacznie większy obszar, którego powierzchnia wynosi 3 800 ha. Na tym terenie utworzono użytek ekologiczny „Pustynia Błędowska”.

3. Zespół przyrodniczo krajobrazowy

- "Wzgórze Gołonoskie" – objęty ochroną Uchwałą Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej Nr LVI/991/2002 z dnia 22 maja 2002 roku.

W skład tego obszaru wchodzi: stara część cmentarza parafialnego o powierzchni 1,5 ha oraz obszar leżący w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła i klasztoru o powierzchni 4,95ha.

Obszar ten położony jest na terenie, gdzie rośnie cenny starodrzew w otoczeniu najstarszego zabytku miasta, jakim jest kościół pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Antoniego w Gołonogu, wybudowany na wzgórzu wapiennym o wysokości 335 m.n.p.m., ufundowany w 1675 roku oraz na terenie starego cmentarza, założonego w 1880 roku.

4. Użytki elokogiczne

- "Pustynia Błędowska" – uznana rozporządzeniem Nr 100/95 Wojewody Katowickiego z dnia 24 lipca 1995 roku.

W skład tego użytku wchodzi grunty położone w granicach administracyjnych gminy Dąbrowa Górnicza o powierzchni ok. 14,5 ha. Celem ochrony tego obszaru jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych pozostałości po największym w Polsce obszarze śródlądowych piasków wydmych z interesującymi formami morfologicznymi, licznymi rzadkimi i chronionymi gatunkami flory (pomocnik baldaszkowy, kruszczyk szerokolistny i rdzawoczerwony) i fauny oraz zbiorowiskami muraw piaskowych. Pustynia Błędowska jest uważana za wielką osobliwość przyrodniczą nie tylko w skali Polski. Położona we wschodniej części wyżyny Śląskiej, u stóp kuesty górnopolskiej, oddzielającej ją od Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, znajdująca się w granicach Parku Krajobrazowego „Orlich Gniazd”.

Rys. 2. Widok na Pustynię Błędowską

Odznaczała się ona i jeszcze nadal odznacza specyficznym krajobrazem, jakiego próżno szukać – na tak rozległej przestrzeni – na innych obszarach Polski. Pustynia ta stanowi pozostałość po największym w Polsce obszarze śródlądowym piasków wydmych. Na terenie tym występuje 8 różnych typów wałów wydmych i wydmy o bardzo interesującej genezie. Głównym czynnikiem rzeźbotwórczym powierzchni był i jest tu wiatr, tworzący różnego rodzaju wydmy, wały brzeżne, fitogeniczne pagórki. Pustynię porasta specyficzna roślinność, przystosowana do trudnych warunków bytowania – jałowych gleb, wysokich

temperatur latem, luźnych piasków, braku wody. Występuje tam około 300 gatunków roślin naczyniowych, z czego 13 to reliktowe gatunki górskie.

- „Młaki nad Pogorią I” – objęte ochroną Uchwałą Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej Nr LVI/989/2002 z dnia 22 maja 2002 roku.

Użytek ten zajmuje obszar młak powstałych na niezalanym poziomie eksploatacyjnym wyrobiska kopalni piasku podsadzkowego o powierzchni 7 ha. Na podstawie szczegółowej waloryzacji przyrodniczej, na obszarze tym występują następujące rośliny chronione: kosatka kielichowa, kruszczyk błotny, lipiennik Loesela, wyblin jednolistny, wiatlik błotny, rosiczka okrągłolistna, długolistna i pośrednia, kruszczy rdzawoczerwony, i szerokolistny, storczyk szerokolistny, storczyk plamisty, mądziać malinowy. Ze względu na specyficzne warunki siedliskowe znalazły tam swoje nisze, gdzie mogą odbywać swój cykl rozrodczy następujące gatunki kręgowców: płazy – żaba trawna, żaba moczarowa, a z ptaków : kos, drożd śpiewak, łośwka, trzcinniczek, zaganiacz, piezga, pokrzewka ogrodowa, pierwiosnek, piecuszek, sikora modra, sikora bogatka, zięba, trznadel, potrzos. Ssaki na tym obszarze to: ryjówka aksamitna i zębiełek białawy, który zasługuje na szczególną uwagę, gdyż jest to stwierdzenie tego gatunku na granicy zasięgu.

Na obszarze tego użytku ekologicznego istnieje ścieżka dydaktyczna.

- „Pogoria II” – objęte ochroną Uchwałą Rady Miejskiej Nr LVI/990/2002 z dnia 22 maja 2002 roku.

Obejmuje obszar o powierzchni 40 ha. Celem ochrony tego terenu jest zachowanie ze względów dydaktycznych i krajobrazowych zespołów roślinnych, siedlisk ptactwa wodno-błotnego, oraz rzadkich i chronionych stanowisk roślin i zwierząt. Spośród roślin i grzybów, na w/w obszarze występują, objęte ochroną całkowitą: arcydzięgiel nadbrzeżny, grązeł żółty, kruszczyk błotny, kruszczyk rdzawoczerwony, mądziać malinowy. Fauna na tym obszarze reprezentowana jest łącznie przez 84 gatunki kręgowców, z czego 52 znajdują się pod ochroną całkowitą 8 pod ochroną łowiecką, 10 pod ochroną rybacką oraz 2 pod ochroną okresową.

- „Bagna w Antoniowie” – objęte ochroną rozporządzeniem Nr 23/2001 Wojewody Śląskiego z dnia 18 września 2001 roku.

Użytek ten obejmuje obszar 3,09 ha. Celem ochrony tego obszaru jest zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych, torfowiska przejściowego i niskiego ze stanowiskami regionalnie rzadkich i ustępujących gatunków roślin, w tym licznych gatunków roślin chronionych oraz reliktowych gatunków mszaków. Torfowisko to jest unikatowym obiektem przyrodniczym w skali całej Wyżyny Śląskiej.

Rys. 3. Bagna w Antoniowie

- Źródłiska w Zakawiu, - objęte ochroną Uchwałą Rady Miejskiej Nr XXX/574/2004 z dnia 25 sierpnia 2004 roku.

Obszar ten zajmuje powierzchnię 1,7 ha i położony jest w rejonie osiedla Zakawie w Dąbrowie Górniczej. Mimo, że obszar ten położony jest w sąsiedztwie Mittal Steel Poland S.A., Koksowni „Przyjaźń” i stacji towarowej ze źródeł bijących na tym terenie wypływa, cenna, wapniowo-magnezowa woda. Źródła stanowią strefę zasilania rzeki Bobrek uchodzącej do Białej Przemszy, zdarza się, że źródła wody okresowo zanikają. W misie źródłiskowej i sąsiadującym oczku wodnym wykształciły się interesujące biocenozy źródłiskowe z zespołem gatunków wskaźnikowych dla czystych, chłodnych wód. Jest to obszar z cennymi ekosystemami towarzyszącymi strefie wysięku wód, w tym stanowiska 5 gatunków ściśle chronionych roślin (kukułka plamista, kruszczyk błotny, kosaciec syberyjski, goryczka wąskolistna, mieczyk dachówkowaty) i 31 gatunków kręgowców, m.in. z płazów żaba trawna; gadów jaszczurka zwinka a z ptaków: sójka, pliszka siwa, pokrzewka ogrodowa, piecuszek, rudzik.

II. Inne przyrodniczo cenne obiekty i obszary

- Basiuła

Jest to obszar doliny rzeki Trzebyczki, w rejonie osiedla Basiuła. Występujące tam siedliska pozwalają na egzystencję rzadkich i chronionych gatunków a także unikatowych układów biocenotycznych. Mimo częściowego odkształcenia stosunków wodnych, teren ten prezentuje wysoką wartość z punktu widzenia ochrony bioróżnorodności a także jako element wzbogacający różnorodność siedlisk ponadlokalnej sieci ekologicznej. Szczególna wartość tego terenu ma związek z wysiękiem chłodnych wód głębokiego krążenia, zmineralizowanych węglanami wapnia i magnezu. Rozlewiska zasilane wysiękami tych wód stanowią miejsca rozrodu gatunków płazów, takich jak: rzekotka drzewna, traszka grzebieniasta. Z roślin objętych ochroną całkowitą występują tam: kruszczyk szerokolistny, listera jajowata.

- Bagna nad Trzebyczką

Obszar bagien rozciąga się na terenie starego koryta rzeki Trzebyczki w dzielnicy Antoniów. Dolina rzeki Trzebyczki, mimo częściowego odkształcenia stosunków wodnych prezentuje wysoką wartość przyrodniczą. Są to obszary wodno – błotne i zabagnione stanowiące siedliska wielu zanikających gatunków roślin i zwierząt. Przy brzegach dawnego koryta rzeki i w strefie wysiękowej przy lewej krawędzi doliny wykształcają się zbiorowiska łęgowe. W łęgach tych występują takie rzadkie gatunki chronione jak: ciemniżyca zielona, omieg górski – jest to nowo odkryte, jedyne znane stanowisko omiega górskiego na obszarze administracyjnym Dąbrowy Górniczej i jedno z niewielu znanych na Wyżynie Śląskiej.

- Bielowizna

Jest to obszar o powierzchni 2, 56 ha, położony w dzielnicy Ząbkowice. Stanowi on cenny przyrodniczo fragment doliny Trzebyczki z naturalnym biegiem rzeki i towarzyszącymi mu zbiorowiskami łęgów i olsów oraz siedliskami chronionych gatunków roślin i zwierząt. Występują tam, będące pod ochroną całkowitą takie rośliny jak: barwinek pospolity, chrobotek reniferowy, kruszczyk rdzawoczerwony i

szerokolistny, listera jajowata, płucnica islandzka pomocnik baldaszkowaty, wawrzynek wilczełyko, wyblin jednolistny.

- stanowisko wilczomlecz pstręgo

Na obszarze miasta stwierdzono jedyne w Polsce stanowisko wilczomlecz pstręgo (*Euphorbia epithymoides*), gatunku zagrożonego wyginięciem, umieszczonego w Polskiej czerwonej księdze roślin. Cała krajowa populacja tej rośliny rośnie tylko na jednym stanowisku, którego przeważająca część mieści się w obrębie północnych obrzeży Dąbrowy Górniczej – Trzebiesławskich Wzgórz.

- Obszar „Natura 2000”

Na terenie Dąbrowy Górniczej został wyznaczony obszar Natura 2000, który zgodnie z art. 25 ustawy o ochronie przyrody (Dz.U.04.92.880) obejmuje: obszary specjalnej ochrony ptaków oraz specjalne obszary siedlisk. Proponowany obszar NATURA 2000 w Dąbrowie Górniczej został wyznaczony na Pustyni Błędowskiej.

Na chwilę obecną Pustynia Błędowska została ujęta przez Ministra Środowiska na liście proponowanych do objęcia ochroną obszarów Natura 2000. Proponowana powierzchnia objęcia ochroną obejmuje obszar 2006,8 ha.

Do czasu zatwierdzenia bądź odmowy zatwierdzenia przez Komisję Europejską omawianej listy zgodnie z art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 16.04.2004r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004, Nr 92, poz. 880 z późn. zm.) w stosunku do tego obszaru zastosowanie mają zasady postępowania takie same jak dla obszarów Natura 2000 wyznaczonych rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 roku w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz.U. Nr 229, 2313).

- Inne ciekawe przyrodniczo obszary na terenie miasta to: "Srocza Góra" w dzielnicy Strzemieszyce i "Pańska Góra" w Ujejscu.

Znaczna część obszarów cennych przyrodniczo leży w obrębie Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego. Są to m.in.: "Pustynia Błędowska", "Bagna Łaski - Krzykawka" położone w dolinie rzeki Białej, "Przełom Białej Przemszy" o wyjątkowych walorach krajobrazowych.

Jak wynika z powyższego w Dąbrowie Górniczej znaleźć można wiele ciekawych i atrakcyjnych miejsc o wysokich walorach wypoczynkowych, turystycznych i dydaktycznych.

III. szlaki przyrodniczo-krajoznawcze:

- szlak „Lip Dobieckich” – o długości 7 km
- szlak „bagna Błędowskie” – o długości 3 km

Szlaki te przebiegają przez zróżnicowane morfologicznie tereny pomiędzy dzielnicami Rudy i Błędów. Prowadzą one przez najciekawsze fragmenty doliny Białej Przemszy i początek biorą z Błędowa i Kuźniczki. Trasa ich wiedzie przez murawy, wilgotne łąki, torfowiska, oraz różne typy zbiorowisk leśnych: łągi bory. Na obrzeżu Pustyni Błędowskiej są też lasy grądowe i buczyny.

1) ścieżki przyrodniczo – dydaktyczne

- W zespole obiektów chronionych pn. "Użytek ekologiczny Pogoria II" i "Młaki nad Pogorią I" zaprojektowana została interesująca ścieżka przyrodnicza dla pokazania

chronionych roślin mięsożernych, storczyków, płonnika i torfowców w siedlisku zbliżonym do naturalnego. Ścieżka ta rozpoczyna się w rejonie os. mieszkalnego Pogoria i prowadzi przez obszar młak uznanych za użytek ekologiczny, następnie biegnie wzdłuż torów PKP, nad północnym brzegiem jeziora aż do przepustu pod torami po stronie zachodniej Pogorii I i dalej w kierunku jeziora Pogoria II, wzdłuż jego północnego brzegu (wersja łatwiejsza) lub południowo-wschodniego (wersja trudniejsza o szczególnych walorach obserwacyjnych), następnie ścieżka ta prowadzi do ulicy Parkowej. Na terenie w/w użytków ustawione zostały tablice informacyjne wraz z planem sytuacyjnym.

- edukacyjno - dydaktyczna ścieżka na odcinku od ul. Turystycznej w dzielnicy Rudy, w rejonie zabytkowych dębów, poprzez kładkę na rzece Białce, w rejonie 2 lip drobnolistnych, będących pomnikami przyrody, do granicy miasta z gminą Bolesław. Ścieżka ukazuje jeden z najciekawszych zakątków Zagłębia. Trasa ścieżki podzielona jest na cztery etapy: I etap „Drzewa pomnikowe” o długości 1 km, II etap „Dolina Białej” o długości 1,3 km, III etap – trasa agroturystyczna o długości 1,6 km i IV etap „Przełom Białej Przemszy o długości 2,7 km.
- ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza w oddziale 165b Nadleśnictwa Siewierz, w rejonie ulicy Kazimierzowskiej i zbiornika wodnego Smug. Ścieżka ta ma długość 1,9 km i jest oznakowana za pomocą ciekawych tablic edukacyjnych.

Wszystkie omawiane i ważne z punktu widzenia ochrony przyrody obiekty zostały zamieszczone na mapie przyrodniczo-turystycznej dla Dąbrowy Górniczej, którą opracowała Gmina w ramach prowadzonej edukacji ekologicznej. Opracowane zostały również inne ciekawe publikacje w dziedzinie ochrony przyrody min.: „Przewodnik przyrodniczy po Dąbrowie Górniczej”, „Piękno Dąbrowy Górniczej – PTAKI”, „Pustynia Błędowska – fenomen polskiego krajobrazu”, „Kraina Białej Przemszy”.

Dodatkowo w Wydziale Ekologii i Rolnictwa Urzędu Miejskiego są dostępne opracowania, które stanowią podstawę do podejmowania przez władze miejskie zintensyfikowanych działań w zakresie ochrony przyrody. Można tu wymienić min.: „Szczegółowa waloryzacja przyrodnicza i wskazania ochronne źródłiska w Strzemieszycach Wielkich”, „Szczegółowa waloryzacja przyrodnicza i wskazania ochronne obiektu „Młaki nad Pogorią I”, „Szczegółowa waloryzacja przyrodnicza i wskazania ochronne obiektu Pogoria II”, „Gminny Program Restytucji Fauny na obszarze administracyjnym gminy Dąbrowa Górnicza”, „Szczegółowa waloryzacja przyrodnicza Parku Zielona w Dąbrowie Górniczej”.

Lasy

Lasy na terenie Dąbrowy Górniczej stanowią 21,83% powierzchni miasta, położone są w VI Krainie Małopolskiej, dzielnicy 7 Wyżyny i Pogórza Śląskiego.

Wschodnia część obrębu Błędów leży na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd, w lasach na terenie miasta przeważają siedliskowe typy lasów:

- bór mieszany świeży
- las mieszany świeży
- bór świeży

Pozostałe lasy to: las świeży, las mieszany wilgotny, olsz, bór mieszany wilgotny.

W roku 2006 miasto opracowywało *Uproszczony plan urządzania lasu* dla lasów znajdujących się na terenie Dąbrowy Górniczej na okres od 1 stycznia 2007r do 31 grudnia 2016r. Zgodnie z ustawą o lasach nadzór nad lasami niestanowiącymi własności Skarbu

Państwa powierzony został Nadleśniczemu Lasów Państwowych w Siewierzu. Lasy na terenie miasta znajdują się w II strefie średnich zagrożeń przemysłowych.

Hałas

Największe natężenia hałasu występują w strefie przemysłowej i przy głównych arteriach komunikacyjnych.

Różnorodny i niejednorodny stan zagospodarowania przestrzennego w Dąbrowie Górniczej spowodował wydzielenie się 5 stref różniących się od siebie warunkami akustycznymi. Ważnym czynnikiem wpływającym negatywnie na stan środowiska akustycznego w każdej ze stref, jest ruch kołowy – szczególnie intensywny na ulicach: Katowickiej, Sobieskiego, Alei Róż, Kr. Jadwigi, Piłsudskiego, Gołonoskiej i Wschodniej Obwodnicy GOP. Niestety hałas związany z ruchem drogowym stale narasta, jest to głównie spowodowane ciągłym wzrostem natężenia ruchu pojazdów, a w szczególności narastającego udziału pojazdów ciężkich. Jak wiadomo w strefie zabudowy mieszkaniowej podlegającej ochronie akustycznej max. poziom natężenia dźwięku nie powinien przekraczać 60 d w dzień i 50 d w nocy.

Drugim czynnikiem wpływającym negatywnie na stan środowiska jest hałas przemysłowy. W ostatnich latach zaobserwowano zwiększenie liczby obiektów o relatywnie niskiej uciążliwości, lecz zlokalizowanych blisko zabudowy mieszkaniowej wymagającej ochrony akustycznej. Skutkuje to interwencjami mieszkańców dot. nadmiernego hałasu, którego głównymi źródłami jest zabudowa handlowa z systemami chłodniczymi, wentylacja mechaniczna, małe hurtownie, mała gastronomia, transport, w okresie letnim przykawiarniane ogródki itp.

Obecnie najpopularniejszym sposobem ochrony akustycznej jest instalowanie urządzeń tłumiących. Na terenie miasta wzdłuż ul. Katowickiej, gdzie ruch pojazdów komunikacyjnych jest szczególnie zintensyfikowany wybudowano ekrany wygłuszające na odcinku 2 x po 750 m. Dodatkowo właściwe organy ochrony środowiska prowadzą kontrole hałasu przy tych zakładach przemysłowych, które w sposób najbardziej uciążliwy emitują hałas. Również te zakłady podejmują działania w celu ograniczenia hałasu poprzez modernizację urządzeń, zmianę profilu produkcji ect

Wody powierzchniowe i podziemne

Wody powierzchniowe

Obszar Dąbrowy Górniczej położony jest w dorzeczu Białej i Czarnej Przemszy.

Przemsza posiada przebieg południkowy, płynie z północy na południe i stanowi oś hydrograficzną dla północnych, zachodnich i południowych terenów miasta (dzielnice: Ujejsce, Kuźnica Warężyńska, Ząbkowice, Gołonóg, Śródmieście, Reden). Jej główny dopływ - Biała Przemsza posiada przebieg równoleżnikowy, płynie ze wschodu na zachód i stanowi oś hydrograficzną dla wschodnich terenów miasta (dzielnice: Okradzionów, Łęka, Błędów i Strzemieszyce).

Sieć hydrograficzną Dąbrowy Górniczej uzupełniają:

- dopływy Przemszy: Trzebyczka oraz Pogoria wraz z wpadającą do niej Babią Ławą;
- dopływy Białej Przemszy: Centuria, Strumień Błędowski, Biała, Bobrek wraz z wpadającymi do niego Potokiem Rakówki i Potokiem Jamki.

W granicach administracyjnych Dąbrowy Górniczej, dopływy Przemszy mają koryta uregulowane i obwałowane. Wyjątek stanowi rzeka Trzebyczka o częściowo nieuregulowanym brzegu, w dolinie, której występuje zagrożenie podtopieniami po większych opadach deszczu.

Pominąwszy uregulowane koryto Bobrka, rzeki zlewni Białej Przemszy nie są obwałowane, a ich koryta mają charakter naturalny. Stan ten zwiększa prawdopodobieństwo występowania powodzi we wschodnich dzielnicach miasta.

Administratorem Białej Przemszy i Przemszy jest Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach, natomiast pozostałych cieków jest Śląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Inspektorat w Zawierciu.

Na obszarze Dąbrowy Górniczej prowadzone są badania jakości wód w ramach regionalnej sieci monitoringu wód powierzchniowych, pomiary przeprowadza Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, w następujących punktach: 1) Centuria przy ujściu do Białej Przemszy, 2) Przemsza powyżej potoku Psarskiego, 3) Potok Rakówka przy ujściu do Bobrka, 4) Biała Przemsza w Błędowie, 5) Biała przy ujściu do Białej Przemszy. Obowiązek prowadzenia badań i oceny jakości wód powierzchniowych wynika z art. 155a ust.2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 roku *Prawo wodne* (Dz.U. 2005 r. Nr 239, poz. 2019 z późn. zm.). Celem prowadzenia tych badań jest stworzenie podstaw do podejmowania działań na rzecz poprawy stanu wód oraz ich ochrony przed zanieczyszczeniem, w tym ochrony przed eurofizacją powodowaną wpływem sektora bytowo-komunalnego i rolnictwa oraz ochrony przed zanieczyszczeniami przemysłowymi, w tym zasoleniem i substancjami szczególnie szkodliwymi dla środowiska wodnego.

Zbiorniki wodne

Na omawianym obszarze znajdują się liczne zbiorniki wodne o różnej wielkości i genezie. Są to przeważnie zbiorniki sztuczne, związane z gospodarczą działalnością człowieka, które pełnią funkcje takie jak np.: zaopatrzenie w wodę, retencja przeciwpowodziowa czy rekreacja*.

Do największych należą:

- Pogoria I, który powstał w eksploatowanym w latach 1922 - 1943 wyrobisku piasku podsadzkowego. Powierzchnia wyrobiska, w którym znajduje się zbiornik wynosi 82,3 ha, powierzchnia lustra wody - 60 ha, a średnia głębokość 5,5 m. Zlewnia własna zbiornika wynosi 1,47 km². Wody zbiornika są II klasy czystości. Pojemność dyspozycyjna zbiornika to około 48 tys. m³. Zbiornik otoczony jest lasem sosnowym i stanowi miejsce lokalizacji wielu ośrodków wypoczynkowych;
- Pogoria II powstał w wyrobisku popiaskowym Gołonóg II. Powierzchnia wyrobiska, w którym znajduje się zbiornik wynosi 94,42 ha, powierzchnia lustra wody 24 ha. Wody zbiornika są II klasy czystości. Pojemność zbiornika to około 626 tys. m³. Zbiornik jest przepływowy zasilany w wodę przez potok Pogoria. Zbiornik jest dość płytki (do 1,8 m) z dużą ilością obszarów podmokłych i zabagnionych. Obecnie stał się przykładem rekultywacji terenów zniszczonych przez górnictwo odkrywkowe piasku podsadzkowego.
- Zbiornik Pogoria III powstał w wyrobisku popiaskowym Gołonóg III. Powierzchnia wyrobiska, w którym znajduje się ów zbiornik wynosi 233 ha, powierzchnia lustra wody - 207 ha, a maksymalna głębokość 15,5 m. Wody zbiornika są I - II klasy czystości. *Pojemność całkowita zbiornika to około 11,41 mln m³. Obecnie zbiornik spełnia funkcje redukującą falę wezbraniową w czasie powodzi, obiektu rekreacyjno-wypoczynkowego i zbiornika hodowlanego.
- Największym zbiornikiem jest obecnie „Kuźnica Wareżyńska” zwana też „Pogoria IV” o powierzchni 560 ha, max głębokości ok. 23 m, obwodzie zbiornika ok. 13 km.

---

* Źródło: „Ekspertyza hydrotechniczna dla miasta Dąbrowa Górnicza” ZB-U „INTERGEO” sp. z o. o. ul. Lwowska 2/8, Sosnowiec.

Utworzony został w wyrobisku kopalni piasku jako forma rekultywacji terenu po likwidacji kopalni, łączący jednocześnie funkcje przeciwpowodziowe i alimentacyjne w okresach niedoborów wody w zlewni rzeki Czarnej Przemszy.

- sztuczny zbiornik w Łośniu o powierzchni 8,1 ha, głębokości do 3,5 m i pojemności 279 tys. m³. Zbiornik zasilany jest wodą pompowaną z ujęcia w Dzieńkowicach, jego zadaniem jest zaopatrywanie Mittal Steel Poland S.A.

Wody podziemne

Według podziału hydrogeologicznego Polski (B. Paczyński 1993) obszar Dąbrowy Górniczej położony jest w obrębie regionu XII Śląsko-Krakowskiego i obejmuje dwa subregiony: XII₁ Subregion Triasu Środkowego i XII₂ Subregion Górnośląski. Obszar miasta położony jest w granicach występowania ciągłej pokrywy triasu i zalicza się do rejonu XII_{1A} Zawierciańsko-Olkuskiego.

W profilu hydrogeologicznym Dąbrowy Górniczej występują piętra wodonośne prowadzące wody użytkowe w utworach: czwartorzędu, triasu, karbonu, dewonu. Istniejące Główne Zbiorniki Wód Podziemnych to: GZWP „Dąbrowa Górnicza” (czwartorzęd), GZWP „Olkusz - Zawiercie” (trias), GZWP „Będzin” (karbon). Wody w tych zbiornikach mieszczą się w I, II lub III klasie jakości (wg PIOŚ).

Czwartorzędowe piętro wodonośne zbudowane jest z różnoziarnistych piasków i tworzy zbiornik o charakterze porowym, zasilany głównie przez wody opadowe.

Triasowe piętro wodonośne zbudowane jest z dolomitów, wapieni, margli oraz iłów i piasków. Zbiornik ten ma charakter szczelinowo-krasowo-porowy i zasilany jest przez wody opadowe i te, które przesączyły się przez utwory czwartorzędu. W jego obrębie wydzielone zostały trzy piętra: wapienia muszlowego (trias środkowy), retu (trias dolny) i pstrego piaskowca (trias dolny). Wody pozyskiwane z tego piętra mieszczą się w klasie wód wysokiej jakości - Ib (dane WIOŚ Katowice).

Piętro wodonośne karbonu zbudowane jest z piaskowców i tworzy zbiornik o charakterze porowym, zasilany przez wody opadowe (na wychodniach skał) oraz te, które przesączyły się przez utwory triasu. Wody z tego piętra posiadają wartość użytkową, lecz nie są wykorzystywane gospodarczo.

Dewońskie piętro wodonośne zbudowane jest ze skał węglanowych i tworzy zbiornik o charakterze szczelinowo-krasowym. Pod względem hydrogeologicznym jest ono bardzo słabo rozpoznane i nie jest wykorzystane gospodarczo.

Jakość wód podziemnych w Dąbrowie Górniczej badana jest w ramach regionalnego monitoringu wód podziemnych przez Delegaturę Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Częstochowie oraz w ramach sieci krajowej – monitoringu jakości zwykłych wód podziemnych przez Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie.

Wody podziemne badane są również w ramach ujęć wody pitnej ze studni głębinowych eksploatowanych przez PWiK w Tuczawie, Ujejscu i Trzebieszawicach.

Ponadto na zlecenie Wydziału Ekologii i Rolnictwa Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska w miesiącach od czerwca do listopada 2006 roku przeprowadzał badania jakości wód ze źródełek pod względem przydatności do spożycia, w 10 punktach pomiarowych: Strzemieszyce: pompka przy ul. Majewskiego, ul. Transportowej, Strzemieszyckiej, źródła rzeki Bobrek w rejonie ul. Zakawie, źródło przy ul. Głównej, Ząbkowice – Park Tysiąclecia, naturalny wypływ i źródło odbudowane, Ząbkowice – Ujejsce, Ząbkowice – Sikorka, Basiuła – Ząbkowice. Analiza wyników pomiarów wskazuje, że w większości badanych źródełek wystąpiły przekroczenia wartości dopuszczalnych wskaźników fizykochemicznych

i bakteriologicznych. Otrzymane wyniki porównano z wartościami dopuszczalnymi określonymi w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 19 listopada 2002 roku w sprawie wymagań dotyczących jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz.U. Nr 203, poz. 1718).

Do zadań priorytetowych gminy należy ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, która odbywać się powinna poprzez kompleksowe uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, w tym rozbudowy systemu kanalizacji i systemu oczyszczalni przydomowych.

Degradacja jakości wód podziemnych i powierzchniowych jest efektem migracji zanieczyszczeń z powierzchni terenu. W wyniku zrzutu ścieków nieoczyszczonych do gleby i cieków powierzchniowych, zanieczyszczenia te migrując powodują degradację gleby, wód powierzchniowych i podziemnych.

Źródła zanieczyszczeń wód można podzielić na:

- małopowierzchniowe i punktowe: nie skanalizowane obszary zabudowane, szamba, składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków, magazyny i stacje paliw, ścieki komunalne i przemysłowe;
- przestrzenne: obszary oddziaływania zanieczyszczonego powietrza atmosferycznego, obszary intensywnego stosowania nawozów mineralnych i organicznych oraz środków ochrony roślin, obszary eksploatacji górniczej;
- liniowe: ciekі powierzchniowe, transport drogowy, transport kolejowy.

Gospodarka ściekowa

1. Na terenie Dąbrowy Górniczej istnieją oczyszczalnie miejskie, do których trafiają ścieki z gospodarstw domowych, drobnego przemysłu i usług o charakterze bytowo-gospodarczym. Rocznie trafia tam łącznie około 20 tys. m³ ścieków na dobę.

System kanalizacji zlokalizowany jest głównie w Ząbkowicach, Strzemieszycach Wielkich, części Błędowa oraz w Centrum Dąbrowy Górniczej. Całkowita długość kanalizacji sprowadzającej ścieki do oczyszczalni ścieków wynosi 141,1 km, w tym: 117,0 km - sieci rozdzielczej i 24,1 km sieci ogólnospławnej. Dzielnice peryferyjne tzw. „tereny zielone”: Kuźniczka, Okradzionów, Łęka, Łosień, Ujejsce, Tucznawa i część Błędowa - nie posiadają sieci kanalizacji sanitarnej. Ścieki gromadzone są tu w bezodpływowych zbiornikach i wywożone wozami asenizacyjnymi na oczyszczalnię miejską, niektórzy mieszkańcy budują przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Eksploatatorem sieci kanalizacyjnej w Dąbrowie Górniczej jest Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Cała miejska sieć kanalizacji ogólnospławnej i sanitarnej podłączona jest do oczyszczalni ścieków. Wody opadowe odprowadzane są kanalizacją deszczową bezpośrednio do odbiorników.

Obecnie około 20 784,00 m³/d powstających ścieków trafia do odbiorników po oczyszczeniu w 3 działających mechaniczno-biologicznych oczyszczalniach ścieków komunalnych.

W Dąbrowie Górniczej istnieją trzy mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie ścieków. W dzielnicach niewyposażonych w kanalizację istnieje około 115 małych przydomowych oczyszczalni ścieków, w większości jednak ścieki trafiają w tych dzielnicach do zbiorników bezodpływowych (szamb), które w wielu przypadkach budowane były bez zachowania szczelności. Zdarzają się również przypadki wylewania ścieków wprost na tereny pól (w tym

również z wozów asenizacyjnych), co stanowi bardzo poważne zagrożenie dla wód podziemnych zwłaszcza w pobliżu stref ochronnych ujęć wód.

Miejska oczyszczalnia ścieków „Centrum” przy ul. Powstańców po modernizacji, którą zakończono w 1997 r., posiada przepustowość 60 000 m³/d z możliwością rozbudowy do 80 000 m³/d. Jest to mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia pracująca w układzie trójfazowego biochemicznego oczyszczania z podwyższonym usuwaniem biogenów na drodze biologicznej defosfatacji i nityfikacji. Redukcja związków azotu i fosforu odbywa się w fazie beztlenowego oczyszczania ścieków, która realizowana jest w zmodernizowanych osadnikach wstępnych. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest potok Pogoria.

Mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia GOŚ Strzemieszyce została oddana do eksploatacji, w 1976 r., jej przepustowość wynosi 20 500 m³/d i nie jest w pełni wykorzystywana. Trafiają do niej ścieki ze skanalizowanej części dzielnic: Ząbkowice i Strzemieszyce. Oczyszczalnia wyposażona jest w pełny ciąg oczyszczania mechanicznego i biologicznego w technologii klasycznego osadu czynnego, napowietrzanego aeratorami powierzchniowymi oraz ciąg przeróbki osadów ściekowych w procesie mezofilnej fermentacji metanowej. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest potok Bobrek.

Przewidywana jest likwidacja oczyszczalni i przekierowywanie ścieków na oczyszczalnię „Centrum”.

W dzielnicy Błędów, u zbiegu dwóch cieków: Strumienia Błędowskiego oraz ciek „Od Niegowonic” znajduje się mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia typu OMS-Klaranlagen GmbH, której praca oparta jest na procesie niskoobciążonego osadu czynnego, z równoczesną nityfikacją i denityfikacją oraz chemicznym strąceniem fosforu a także stabilizacją osadu nadmiernego. Oczyszczalnia obecnie ma przepustowość 218 m³/d, z możliwością rozbudowy do 481 m³/d. Oczyszczalnia spełnia wszelkie normy jakości oczyszczania ścieków.

2. Ścieki przemysłowe oczyszczane są w zakładowych oczyszczalniach i podczyszczalniach ścieków. W łącznej ilości ścieków wytworzonych na terenie miasta odprowadzonych do odbiorników po oczyszczaniu, ścieki przemysłowe stanowią około 90%.

Na terenie miasta kilkanaście zakładów przemysłowych i usługowych odprowadza ścieki do wód otwartych i do ziemi. Zakłady te posiadają różnego rodzaju urządzenia do podczyszczania ścieków. Cztery zakłady posiadają mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie ścieków. Najważniejsze z nich należą do Mittal Steel Poland S.A. i Koksowni „Przyjaźń”.

Oczyszczalnia Ścieków Deszczowo-Przemysłowych Mittal Steel Poland S.A. (OŚDP) jest oczyszczalnią typu mechaniczno chemicznego o przepustowości ok. 2000 m³/h.

Oczyszczalnia Koksowni „Przyjaźń” jest oczyszczalnią mechaniczno-chemiczno-biologiczną o przepustowości 6 tyś. m³ na dobę.

Gospodarka wodna

Zużycie wody (na przestrzeni lat 2000 – 2005) w mieście ogółem wykazuje stałą tendencję spadkową. Najniższy pobór wody odnotowano w roku 2002, aż o 36% w stosunku do roku 2000. Podobny trend odnotowuje się w całej Polsce, można przypuszczać, iż spowodowane jest to głównie wzrostem cen za wodę, który z kolei wymusza oszczędność wody zarówno w gospodarstwach domowych jak i w przemyśle. Ponadto zmniejszeniu uległy ilości wody wykorzystywane do eksploatacji sieci wodociągowych – jak straty wody w sieci, woda zużywana na płukanie sieci po awariach itp.

Ilość wody pobieranej z ujęć eksploatowanych przez PWiK w Dąbrowie Górniczej wykazują tendencje rosnącą. W I kwartale 2006 roku pobór wody z tych ujęć wyniósł 190% w stosunku do roku 2003. Wynika z tego, że w ogólnej strukturze zaopatrzenia w wodę, wzrasta rola ujęć lokalnych.